

במדרש הגדול (פרשת ראה, תכד) נאמר במפורש: "והלכה כר' יוסי שאין מקטירין בעזרה".

סיכום

דעת ר' יהודה, על פי פשוטות הפסוקים במלכים ודברי הימים, ששלמה המלך קידש את רצפת העזרה כולה להקטרת אברים, ור' יוסי חולק בדבר. יש אומרים שלדעת ר' יהודה היה זה קידוש זמני לצורך השעה, אך מסוגיות הגמ' מוכח שלדעתו זוהי הלכה לדורות לשעת הצורך, אלא שמצוה מן המובחר להקטיר על המזבח דווקא. במכילתא דרשב"י מופיעה דרשה המתירה הקטרה על הרצפה. מכל מקום, נדרש קידוש מיוחד לשם כך (תוס', ולדעת רש"י אינו ברור).

זריקת הדם לכל הדעות אינה כשרה אלא במזבח (רבא, וכך גם מסקנת הגמ', לדעת תוס'). פירוש הדבר, שר' יהודה אינו מחשיב את כל הרצפה כמזבח, אלא חידש דין בהקטרה, שגם הרצפה שלצד המזבח כשרה לכך. נחלקו בעלי התוספות בשאלה, האם הרצפה מקודשת גם לעניין הקטרת פסולים, לדין "אם עלו לא ירדו".

השטח שהתקדש להקטרה, לדעת ר' יהודה, הוא המקום הפתוח בעזרה: לא ההיכל והאולם (גמ' יד,א) ולא הלשכות (תוס' שם). רק הרצפה העליונה התקדשה, ולא עומק הקרקע (תוס').

להלכה, משמע ברמב"ם שאין להקטיר אלא על המזבח, וכך דעת רוב האחרונים, וכמה סוגיות בגמ' מוכיחות כן, וכן מפורש ב'מדרש הגדול'.

מערכה קלט. אכילת קדשים בשעה שהמזבח נפסל (זבחים ס,א-סא,א)

מלשונו של ר' אלעזר "אין אוכלין בגינו" משתמע שקיימת סברה פשוטה המונחת ביסוד הדין, שאכילת הקדשים היא בגלל המזבח. הדבר מבליט את עניינה של אכילת הקדשים כאכילה מ"שולחן גבוה" (כפי שאומרת הגמ' בקידושין נב,ב), כביכול המזבח מפריש מחלקו לטובת הכהנים, וממילא לא שייך שהכהנים יאכלו בשעה שאי אפשר להקטיר במזבח. בפרט יובן הדבר לאור הגמ' ביבמות (צ,א): "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים", ומכיוון שהאכילה מהווה חלק מהכפרה – הרי היא המשך להקרבה, ותלויה בכשרות המזבח³.

בתורת כהנים (שמיני פרק א,ה) נדרש פסוק זה באופן אחר: "אצל המזבח – ולא בהיכל, ולא על גבי המזבח". אפשר שדרשה זו חלוקה על דרשת ר' אלעזר⁴.

בקדשים קלים – מחלוקת האמוראים

בהמשך הגמ' נאמר: "קדשים קלים מניין?⁵ אמר אביי: אתיא מדרשא דר' יוסי" בשם ר' ישמעאל. ר' ישמעאל מחדש שאין להביא מעשר שני ולאוכלו בירושלים בזמן הזה, מפני שמעשר שני הוקש לבכור, שאינו אלא בפני הבית⁶. ומבאר הגמ', ש"בכור אינו אלא בפני הבית" פירושו, שאפילו נזרק דמו בפני הבית ולאחר מכן הבית חרב – אין לאכול את בשרו, מפני שהבשר הוקש לדם ("את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר... ובשרם יהיה לך",

הקרבת הקרבנות כוללת נתינה מן הדם על המזבח והקטרת האמורין, ולאחר מכן הבשר נאכל, על ידי הכהנים או הבעלים, כל קרבן כדינו. כמו כן במנחה, הקומץ מוקטר על גבי המזבח ולאחר מכן השיריים נאכלים. לכאורה, אכילה זו אינה קשורה כלל למזבח, ואינה זקוקה לו. ברם, בסוגיה כאן נאמר שאכילת הקדשים תלויה בכך שיהיה מזבח כשר העומד על מכוננו, ואם המזבח נפסל, ולו באורח זמני – אין לאכול את הקדשים.

יש לברר את היקפו של דין זה: באלו קדשים הוא נאמר? האם הוא מוסכם? ומה דין הקדשים לאחר שתוקן המזבח: האם חזרו לכשרותם, או נפסלו לצמיתות?

בקדשי קדשים

בגמרא מובא מאמרו של האמורא רבי אלעזר: "מזבח שנפגם – אין אוכלין בגינו שיירי מנחה, שנאמר: [קחו את המנחה הנותרת מאשי ה'] 'ואכלוה מצות אצל המזבח' (ויקרא יב). וכי אצל המזבח אכלוה? אלא בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר. אשכחן שיירי מנחה, קדשי קדשים מנלן? ת"ל 'קדש קדשים'¹. לא מבואר בגמרא מה מקור השאלה "מנלן" (ולא "קדשי קדשים מאי?"), ומיהו שאמר תחילה שאכן דין זה נאמר בכל קדשי קדשים. נראה שר"א דיבר במפורש רק על שיירי מנחה, וסתמא דגמרא מניחה שכוונתו לכל קדשי הקדשים, ולפיכך הביאה מקור לדבר².

1. התוס' (ד"ה אתיא) והשטמ"ק (אות ד) גורסים 'אתיא קדש קדש', כלומר שזוהי גזרה שווה. הרש"ש מבאר אחרת, שהמשך הפסוק "כי קדש קדשים היא", כנימוק לאכילת המנחה "אצל המזבח", מוכיח שכך הדין בכל קדשי קדשים.

2. לעומת זאת ההמשך: "קדשים קלים מניין? אמר אביי" הוא חידושו של אביי. כך משתמע מדברי ר' ירמיה להלן "בללאי טפשא", שאינם יכולים להאמר על ר' אלעזר, מחכמי ארץ ישראל, וכן משמע מרש"י ד"ה לשמעטא.

3. סברה זו יש לה מקום בקדשי קדשים דווקא, על פי מה שכתב הרמב"ם בספר המצוות (מצות עשה פט) שרק אכילת קדשי קדשים נחשבת ככפרה. לפי זה יתכן

להסביר את חילוקו של ר' ירמיה להלן בין קדשי קדשים לקדשים קלים.

4. סיוע לכך מהגמ' (סג,א) האומרת שבעת הצורך מותר לאכול קדשי קדשים בהיכל, ולכאורה הדברים מנוגדים לתורת כהנים, עיין ציץ אליעזר ח"א סי' לג, ולאידך גיסא שם ח"כ סי' ג אות כא, וראה להלן מערכה קנב.

5. ראה לעיל הערה 2.

6. בגמ' כאן המקור להיקש הוא הפסוק: "והבאתם שמה עולותיכם... ואת מעשרותיכם... ובכורות בקרכם וצאנכם" (דברים יב,ו). אולם במקורות מקבילים (עיין במסורת הש"ס) מובא פסוק אחר: "ואכלת לפני ה' אלהיך... מעשר דגנך

נאכל כשהמזבח פגום, משום שבעניינו יש היקש מפורש בין בשרו לדמו, אלא שלדעתו אין להוכיח מבכור על שאר קדשים קלים.⁷

יש מקום לפרש אחרת⁸: לדעת ר' ירמיה הבכור וכל הקדשים הקלים נאכלים גם כשהמזבח פגום, ור' ישמעאל אסר לאכול את הבכור והמעשר רק בשעה שהבית כולו חרב, אבל לא כשהבית בבניינו והמזבח נפגם. טעמו של חילוק זה אינו משום ביטול קדושת ירושלים (שהרי הגמ' מוכיחה, לגרסת תוס' ד"ה מאי, שר' ישמעאל סובר שקדושה זו עומדת בעינה), אלא משום ההיקש בין בשר לדם, המלמד שאין לאכול אלא כשאפשר להקריב; אלא שיש לחלק, לדעת ר' ירמיה, בין חורבן כללי, שנחשב כ"אי אפשר להקריב", לבין פגימה שעומדת להיתקן. וסברה בדבר, שהרי כל הקדשים נאכלים בלילה למרות שזמן זה אינו ראוי להקרבה, ופגימה זמנית של המזבח אינה שונה מכך, לדעתו. ובמשכן, אפילו כשהוא מפורק לגמרי, הרי הוא עומד להיבנות ודינו כמזבח שנפגם, ולפיכך קדשים קלים נאכלים.

מסקנת הסוגיה

רבינא מיישב באופן אחר את סתירת הברייתות הנ"ל, שהן חלוקות ביניהן במחלוקת ר' ישמעאל וחכמים, דהיינו, שחכמים אינם מקישים את הדם לבשר (רש"י ד"ה ר' ישמעאל ושטמ"ק אות א), ולכן לדעתם אכילת הבשר אינה תלויה בכשרות המזבח.

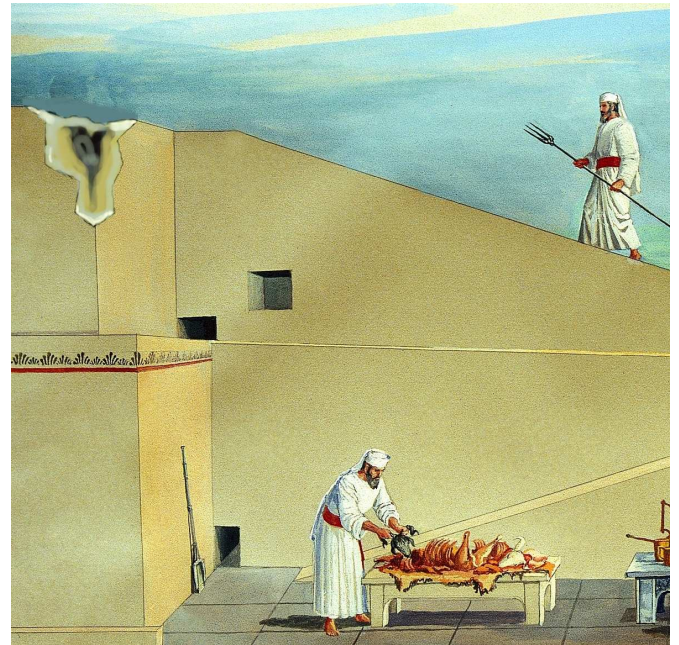
בגמ' לא מבואר מי הם 'רבנן' החולקים עם ר' ישמעאל. תוס' (ד"ה הא) מפנים לסוגיה בתמורה (כא-א-ב), שם נדון הפסוק: "ואכלת... מעשר דגנך... ובכורות בקרך", ונאמרו עליו שלוש דרשות שונות (מפי "שלושת הזקנים" שמזכיר ר' יוסי): ר' ישמעאל מקיש **מעשר לבכור** לעניין זה שאינו נאכל בזמן הזה, כמובא בסוגיה כאן; ר' עקיבא מקיש בכור למעשר לעניין שבכור אינו בא מחו"ל; וכן עזאי מקיש מעשר לבכור ללמוד שמעשר אינו נאכל מחוץ לחומת ירושלים. דרשה נוספת של 'אחרים' מקישה בכור למעשר לעניין זה שבכור שלא קרב בשנתו הראשונה אינו נפסל. תוס' מפרשים, שתנאים אלו הם 'רבנן' החולקים על ר' ישמעאל.

על פי דרכם של תוס' עלינו לומר שדרשות אלו חלוקות זו על זו⁹, ושמהחלוקתם איננה רק בהבנת ההיקש בין מעשר

במדבר יח, יז-יח), ולפיכך גם המעשר, שמצותו באכילה בלבד, אינו אלא בפני הבית.

ר' ירמיה חלק על דברים אלו, על פי סתירה בין שתי ברייתות. על פי ברייתא אחת: "בשעת מסעות [המשכן במדבר] קדשים נפסלין", ועל פי השנייה: "בשני מקומות קדשים נאכלים", כלומר, שבזמן המסעות במדבר היו הקדשים נאכלים בין במחנה, בשעה שהמשכן עומד, ובין במסע, בשעה שהמשכן מפורק והמזבח אינו במקומו. ר' ירמיה מיישב את הסתירה, שקדשי קדשים נאכלים רק כשהמזבח קיים, ואילו קדשים קלים נאכלים גם כשאין מזבח, ולא כדברי אביי.

ברור הדבר שאין מקום להקשות על ר' ישמעאל מברייתא, ואין כוונת ר' ירמיה לחלוק עליו (ובלשונו התקיפה ביחס לבבלים: "בבלאי טפשאי"). אלא כוונתו לומר שאין ראייה מר' ישמעאל לדברי אביי (וכן מדויק ברש"י ד"ה

בשר הקדשים כשנפגם המזבח. בשר קדשי קדשים, הכל מודים שאינו נאכל בשעה שהמזבח פגום. בבשר קדשים קלים קיימת מחלוקת, ולהלכה אף הוא אינו נאכל בהעדר מזבח (רמב"ם). לאחר שייבנה המזבח, נחלקו ראשונים האם הבשר חוזר להכשרו או שנפסל לצמיתות.

לשמעתא). כיצד ר' ירמיה דוחה את הראייה? רבנו פרץ (בשטמ"ק אות ו) מפרש, שגם ר' ירמיה מודה שבכור אינו

8. משום שדברי רבנו פרץ מעוררים קושי: א. מהגמ' "ואיתקש בשרו לדמו, מה דמו במזבח אף בשרו במזבח, ואתי מעשר יליף מבכור", עולה שגם מעשר שני אינו נאכל בשעה שהמזבח פגום (וראה להלן). ואם כך הוא, תמוה מאד להחמיר במעשר, שלכאורה אינו קשור למזבח כלל, יותר מאשר בקדשים קלים! ב. מצאנו היקש בין בשר לדם לא רק בבכור, אלא גם בשאר קדשים קלים, בפסוק: "ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלקיך והבשר תאכל" (דברים יב, כז), והעיר על כך במרומי שדה). ג. מחריפות לשונו של ר' ירמיה "שמעתא דמחשכא" משמע שבא לדחות את עיקר דברי אביי.

9. כן כתב הראב"ן (ס' ו), ובספר עבודה תמה (דף י"א) האריך להוכיח זאת מהגמ' בתמורה (כא-ב). כמו כן מצאנו שר' אליעזר סבר שמעשר שני נאכל בירושלים בזמן הזה (ביצה ה, ב ורש"י ד"ה להפקירו ותוס' ד"ה ובקש), ולא כר' ישמעאל (וכן משמע בתוספתא מעשר שני ג, ג, שמפרטת הלכות רבות במע"ש בירושלים בזמן הזה ולא

ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך" (דברים יד, כג). ולימוד זה מובן יותר, משום שבו המעשר והבכור כתובים זה לצד זה, וגם עיקר הפסוק עוסק באכילה, ולא בהבאה (טהרת הקודש). יש להוסיף, שבפסוק זה הוקש הבכור בלבד למעשר, ולא שאר הקדשים, ולפיכך מובנת יותר דעת ר' ירמיה המחלק בדין זה בין בכור לשאר קדשים קלים, לפי הבנת רבנו פרץ, ראה להלן.

7. כך כתב מדעתו גם בספר עבודה תמה (דף י"ב), ודימה זאת לדין שלומד ר"ע מהיקש זה (בתמורה כא-ב), שבכור אינו בא מחו"ל, דין שאינו קיים בשאר קדשים. יש להוסיף טעם בדבר, שמכיוון שהבכור הוא ממתנות כהונה – אכילתו צריכה להראות יותר כאכילה משולחן גבוה וכהמשך להקרבתו (עיין בבא קמא יג, א), ולכן היא תלויה במזבח.

שני אינו נאכל בזמן הזה, מפני שהוקש לבכור, שגם בשר הבכור הוקש לדמו, ואינו נאכל בשעה שהמזבח פגום. ממילא משתמע, שגם בזמן הבית אין המעשר נאכל בשעה שהמזבח פגום. כך נראה מדברי תוס' (ד"ה אתיא), וכן נקטו כמה אחרונים (כגון בהלכות קטנות ח"ב סי' יד; חזו"א שביעית סי' גיג).

מאידך, מלשון הגמ' "קדשים קלים מניין" ולא "קדשים קלים ומעשר שני מניין", משתמע שלכל הדעות המעשר אינו טעון מזבח. גם הרמב"ם, הפוסק כר' ישמעאל (הל' מעשר שני ב,א), כותב: "מעשר שני... אינו נאכל אלא בפני הבית", ולא מזכיר את שלמות המזבח כפי שכתב בקדשים (הל' פסולי המוקדשין ג,כה). לפיכך סובר השפת אמת, שהמעשר הוקש לבכור רק לעניין ההבאה בפני הבית, בניגוד לזמן החורבן, אבל פגימת המזבח גרידא אינה מונעת מלאוכלו.

פסק ההלכה

הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ג,כה) פוסק כאביי: "אין אוכלין קדשים והמזבח פגום, שנאמר: 'ואכלוה מצות אצל המזבח', והוא הדין לקדשים קלים, שאין אוכלין אותן בירושלים והמזבח פגום עד שייבנה".

אמנם בהל' בית הבחירה (ו,טו) כתב הרמב"ם שאוכלין קדשי קדשים בכל העזרה "אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה", וכן קדשים קלים ומעשר שני בירושלים "אע"פ שאין שם חומה"; אבל כוונתו שאין בה מחיצה, אבל מזבח יש בה (ברכת הזבח וקרבן אורה כאן; משנה למלך הל' בה"ב שם).

נראה שהרמב"ם הכריע כאביי מפני שהגמ' תירצה את קושיית ר' ירמיה עליו, וגם התירוץ השני "הא והא בקדשי קדשים" לא בא לשלול את דעת אביי בקדשים קלים, וכפי שהתבאר לעיל.

בספר התרומה (הל' א"י) כתב: "פסק: הלכך נראה דקדושת מחיצות העיר קיימת לעולם להיות מותר לאכול מעשר שני בתוכה אי בנה מזבח, אבל בלא מזבח לא, דאתקש מעשר לבכור תם שצריך לו מזבח לאכילת בשרו לרבי ישמעאל". סה"ת פוסק במפורש כר' ישמעאל, שאכילת הבכור והמעשר תלויה במזבח (וכן בסמ"ג מ"ע קלז¹² ובטור יו"ד סי' שלא), אך לא כתב מה דין שאר קדשים קלים, ומה הדין כשהמקדש קיים והמזבח רק נפגם, כך שאין בו הכרעה במחלוקת אביי ור' ירמיה¹³.

תוס' (ד"ה קודם וד"ה לאחר), פירוק קלעי החצר הפקיע ממחנה שכינה את קדושתו, ומדובר על מצב שהמשכן בלבד פורק, ולא הקלעים, וראה להלן מערכה קמא.

11. הדבר מובן יותר לשיטת רש"י (ראה בהערה הקודמת), לפיה יש כאן חידוש של ממש, שלמרות הסרת הקלעים עדיין המקום נחשב כמחנה שכינה.

12. ושם כתב בדעת סה"ת להיפך, ותמה עליו, וצ"ע.

13. בגמ' להלן קטז, נאמר שקדשים קלים נאכלים "בכל מקום מחנה ישראל", וקרבן שנשחט במקום אחד – נאכל אף בשני, ואינו נפסל ביוצא. רש"י שם (ד"ה מחנה ישראל) מפרש שבדרך אסור לאכול, וטעמו כנראה מפני פגימת המזבח, כדעת

לבכור, אלא גם על ההיקש הנוסף בין דם הבכור לבשרו. אמנם מבחינה עניינית אין קשר, לכאורה, בין הדברים, ואפשר שהחולקים על היקש המעשר לבכור יודו שיש היקש בבכור בין דמו לבשרו; אלא שמכיוון שמהברייתות כאן מוכח שיש החולקים על ר' ישמעאל, ולא מצאנו במפורש מיהו החולק עליו בדבר זה, יש לתלות את המחלוקת בתנאים אלו החולקים עליו בהשוואת המעשר לבכור.

אכילת מעשר שני בירושלים בזמן החורבן. רבי ישמעאל קובע שאין לאכול מעשר שני בירושלים בזמן החורבן, למרות שקדושת ירושלים קיימת (כך לפי גרסת תוספות בסוגיה), כשם שהקרבנות אינם נאכלים בהעדר מזבח. נחלקו ראשונים האם המעשר תלוי במזבח עצמו, ואפילו פגם במזבח אסור באכילה, כמו בקדשים (תוספות), או שמה אינו תלוי במזבח, אלא בקיום המקדש בכלל (כן משמע ברמב"ם).

תירוץ נוסף בגמרא: "איבעית אימא הא והא בקדשי קדשים", אלא שהברייתא המתירה לאכול "בשני מקומות" מתכוונת לזמן שבו חלק מהמשכן פורק, אבל המזבח עדיין במקומו¹⁰. לפי תירוץ זה אפשר שבאמת אין מחלוקת בדבר, והכל מודים לר' ישמעאל בעניין ההיקש מדם לבשר, אע"פ שחולקים עליו בעניין המעשר (עבודה תמה דף י ע"ב; ועיין מצפה איתן).

יש לשאול (כפי שהקשה בזבח תודה), מדוע נקטה הגמ' "הא והא בקדשי קדשים"? והלא לדעת אביי הוא הדין בקדשים קלים! יתכן שהגמ' נקטה לשון זו לרבותא, שלמרות פירוק המשכן מותר עדיין לאכול קדשי קדשים¹¹.

במעשר שני

כאמור, אביי מסיק מדברי רבי ישמעאל על כך שמעשר

מציינת שאין אוכלין אותו, ובחסידי דוד שם נדחק בזה). לפיכך תמה בעבודה תמה על הרמב"ם, שפסק כדרשת ר' ישמעאל במעשר וכדרשת ר' עקיבא בבכור, עיין בלחם משנה בהל' פסוהמ"ק שם. אמנם קיימא לן "אין היקש למחצה", ואם כן יש מקום שהיקש המעשר לבכור יכלול את כל הדרשות, אבל כלל זה לא נאמר במקום שהוא נגד הסברה (תוס' נדרים זא, ד"ה ואם), וכפי הנראה מהסוגיה בתמורה, ר' עקיבא ור' ישמעאל שוללים זה את סברתו של זה (ועיין גם א"ת ערך הקש ציון 238).

10. על פי רש"י (ד"ה ושני מקומות) מדובר בשלב שגם קלעי החצר פורקו, ובכל זאת מותר היה לאכול קדשי קדשים, משום ש"אע"פ שנשע – אהל מועד הוא". לדעת

פסול מהותי בבשר, אלא דין חיצוני לו, שהאדם נאסר לאכול בהעדר מזבח, בניגוד לדם ואימורין, שעבודתם תלויה במזבח באופן מהותי (טהרת הקודש סא,ב).

סיכום

לכל הדעות בסוגיה, קדשי קדשים אינם נאכלים בשעה שהמזבח פגום (ואפשר שהתורה כהנים חולק בדבר). לדעת אב"י אליבא דר' ישמעאל אף בקדשים קלים הדין כך, ור' ירמיה חולק, ולדעתו רק אכילת הבכור תלויה במזבח (רבנו פרץ). או שלדעתו קדשים קלים תלויים בקיום המקדש בכללו, ולא במזבח. למסקנת הגמ', אפשר שאין תנאים החולקים על ר' ישמעאל בעניין זה. במעשר שני, דעת תוס' שלפי אב"י אף הוא טעון מזבח שלם, וברמב"ם משמע שחולק, ואינו מצריך אלא שהמקדש בכללו קיים (שפת אמת). הלכה כר' ישמעאל וכאב"י (רמב"ם; סה"ת וסמ"ג וטור לעניין בכור ומעשר שני).

לאחר שתוקן המזבח, יש אומרים שהבשר חוזר להכשרו (תוס' בב"מ; משמע ברמב"ם), ולא נאמר בו דין 'דיחוי', מפני שאינו שייך אלא בקדושת המזבח החמורה, או מפני שפגימת המזבח היא עיכוב צדדי באכילה. ויש אומרים שהבשר נפסל לצמימות (תוס' כאן; משמע ברש"י).

כשרות הבשר לאחר תיקון המזבח

התוספות בבבא מציעא (נגב, ד"ה לא פלוג) כותבים, שפגימת המזבח אינה פוסלת את הבשר לצמימות, וניתן לחזור ולאכול לאחר שהמזבח תוקן. זאת, בניגוד לדם הקרבן ואמוריו, שנפסלו לזריקה ולהקטרה, כדברי הגמ' לעיל (נט,א). כך כותב גם רבנו פרץ (בשטמ"ק ס,ב אות ה, בסופו) לגבי שתי הלחם. כדעה זו מדויק גם ברמב"ם (הל' פסוהמ"ק שם), הכותב: "אין אוכלין קדשים והמזבח פגום... עד שייבנה" (השווה גם ללשונו בהלכות הקודמות שם)¹⁴.

לעומת זאת התוס' כאן (סא,ב ד"ה ולאחר וד"ה אע"פ) כותבים, שגם על בשר הקדשים הנאכל חל דין דיחוי, ואינו חוזר לכשרותו לאחר תיקון המזבח, וכן נראה מרש"י (ס,ב ד"ה לשמעטא), הכותב: "הא דאב"י דאמר קדשים קלים נפסלין בפגימת המזבח"¹⁵.

נראה לבאר את טעמה של הדעה המקילה בשתי דרכים: א. ההבנה המקובלת בדברי תוס' בב"מ, שהמושג 'דיחוי' שייך בדברים הנקרבים בלבד, מפני שרק קדושה חמורה עלולה להידחות, מה שאין כן בדברים הנאכלים (וכן משמע בתוס' בב"ק ק,ב ד"ה אומר לו). ב. גם אם יש מקום ל'דיחוי' באכילה, פגימת המזבח איננה מהווה דיחוי, משום שאין זה

מערכה קמ. 'קדושה ראשונה' – האם קדושה בלבד או גם לעתיד לבוא? (ס,ב)

קדושת מקום המקדש לאחר חורבנו

הסוגיה כאן עוסקת בשאלה, האם קדושת המקדש וירושלים עומדת בעינה גם בחורבנו, או שמא בטלה קדושתם עם החורבן. הכל מודים שבחירת ירושלים נצחית היא, ככתוב: "זאת מנוחתי עדי עד, פה אשב כי אויתיה" (תהלים קלב,ד), אך השאלה היא האם הקדושה ההלכתית, התלויה במעשי האדם, קיימת אף היא בזמן החורבן. לשאלה זו השלכות רבות: האם ניתן לחדש את הקרבת הקרבנות במקום המקדש ללא מעשה קידוש מחודש? האם ניתן לאכול בירושלים קדשים קלים ומעשר שני בלי לקדש את ירושלים כבתחילה? ולאידך גיסא: האם האיסור להקריב בכל מקום, כתוצאה מבחירתו של מקום המקדש כמקום מיוחד לשם כך, עומד בתוקפו לאחר החורבן? האם ההגבלות על כניסת זרים וטמאים למקדש, לדרגותיהן השונות, עומדות בתוקפן?

שטעם הפסול משום פגימת המזבח. אבל אם הפסול מדין 'יוצא', מחמת ביטול הקלעים, אין מכאן ראיה לענייננו, עיין במערכה קמא. מדברי רש"י לקמן קטז,ב ד"ה אימא בכל מקומות מחנה ישראל) עולה להיפך, שדיחוי אינו פוסל באכילת קדשים, ועיין שלמי יוסף זבחים ח"ב סי' יא, שחילק בזה בין קדשי קדשים לקדשים קלים, על פי מה שהובא לעיל הערה 3 שאכילת קדשי קדשים משלימה את הכפרה, ולפיכך שייך בה דיחוי, מה שאין כן בקדשים קלים.

קדושת המקדש – עיקרה בידי שמים היא, כדבר ה' לשלמה: "הקדשתי את הבית הזה אשר בניתה לשום שמי שם עד עולם, והיו עיני ולבי שם כל הימים" (מלכים א-ט,ג). לכאורה, עם ישראל צריך רק לבנות את בית המקדש, והקב"ה הוא המקדש אותו. ברם, מצאנו בכתובים שיש לעם ישראל תפקיד גם בקידוש המקום, ככתוב: "ויקח משה את שמן המשחה וימשח את המשכן ואת כל אשר בו ויקדש אותם" (ויקרא ח,י). כך נאמר גם באשר לקידוש העזרה: "ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר אשר לפני בית ה'" (מלכים א-ח,סד). וכן בחומת ירושלים: "ויקם אלישיב הכהן הגדול ואחיו הכהנים ויבנו את שער הצאן, המה קדשוהו" (נחמיה ג,א). הווי אומר, רק לאחר מעשה הקידוש בידי אדם, מתקדש המקום באופן מלא לכל הלכותיו, כל מקום כעניינו. טיבו של מעשה הקידוש ותנאיו התפרשו בסוגיה בשבועות (יד-טז).

אב"י (פנים מאירות), ואילו תוס' (ד"ה אימא) כתבו שאף בדרך מותר, וזה כדעת ר' ירמיה (עולת שלמה).

14. וראה גם סא,א ד"ה ושני מקומות ובמערכה קמא, וכן להלן מערכה קפא הערה 19, על דעת הרמב"ם בדיחוי בקרבן הנאכל.

15. כך משמע גם מהברייתא "בשעת סילוק מסעות קדשים נפסלין", על פי הפירוש